

nosti : da se nagadjaju, i pogadjaju, kako se mogu narodna prava tako namiriti : da se uprava, i znanost zemaljska ne ošteti, jel kako magjari moraju svih narodnosti pravo ustavno na upravu i znanost pripoznati, tako i narodnosti — razborito moraju razmišljavati, šta valja činiti u našoj domovini : gdi barem šest jezika imade, koji mogu ravnopravnost iziskavat? Razboriti ljudi, vedre glave, bistri duhovi, naćće onu medju, do koje treba da je pravo jezika magjarskog, i odkud da se počima pravo svake narodnosti.

Al da se taka razboritost kod nas nastani : valja da u stope naši stari stanemo, i ove jezike koji su naši, bez koji kruha jisti i vode se napiti nemožemo — učimo. Tako nam se čini : da magjarska politička korist al i potreba želi : de njezini državnici, sve jezike spojeni narodnosti magjarski govore, da ravnateljji, sudie sve one govore i pišu, koji su u njevom okolišu u život uvriženi; košto sveučilište sve jezike cile magjarske, tako velike škole krajinske jezike moraju znanstveno pridavati, ko to nevidja — tomu manjka mudrost državna. Počem je od 50 godina zavlada na sve strane nika nemarnost, koja se posli obukla u preziranost medjusobnu — pa strane učimo jezike, kad domaće nerazumimo; govorimo pišemo jedan o drugom ko sinovi ne jedne domovine, ne jedne matere, već ko turčin i tatarin, tolmače nam nimci, što rekomo jedan o drugom ili izrodice. Izrodice — koji se diče s tim da svoje matere jezik neznadu, i srame se svojeg imena i korena, koji su gori nego poturice. Izrodice, koji tako govore i pišu, o ovoj domovini, ko da je prusu ili rusu u oporuki ostavljena — samo još fali gruntovnica da se u nju sabljom uriže. Ove i one treba nastranu odtisnuti, jel ti su taki koji će svakom gospodaru služiti samo neka jim dobro plati, Bachovo, provisorno i magjarsko doba — nepobitljive dokaze — prilaze. Ovi napune svu domovinu vikom : da je izdajstvo akoje narodni pokret da se iz neznanosti živinske bratja izdignu. Ovi trublje u svijet : da je usilenje, ako bi koja ravnateljjska naredba taki pravac uzela, da se pokušaj pruskog ili ruskog upliva priči.

Ovaki ozledjuju vjekom one rane : koje se po žalostnoj medjusobnoj borbi zadale, i navadjaju, da se tielu narodnosti nove udaraju.

Da nije ovih ljudih bilo, tako nam se čini : da bi što više i po narodnosti bilo učinjeno, jel ono mrtvo dite, što je pod naslovom jezične ravnopravnosti 1868. godine saborskim naprezanjem rodjeno, ni otcu ni materu, ni sestri ni bratu neće biti ljubljeno.

Mislim da u sadanjeg svieta okolnostih nije magjaru koristno : da oni puci — koji su njegova bratja — u neznanosti ostanu. Na koliko budu obraženi, na toliko će obljubiti, obću domovinu, i nakoliko je budu ljubili, na toliko će biti spremni svoje i sebe za njezin ostanak žrtvovati, budimo razboriti, i pripoznajmo :

da ovu domovinu neće tko zato istom ljubiti : što bi sami magjari ma učem gospodovali, već koštoje bilo da svi puci sva njezina dobra učestvuju. E da nije onih izrodicah, nebi naša bratja hrvati vrhu magjarskog imena cvilili, već se radovali. Zaštoje Magjarska bili list Hrvatskoj pružila? Nismo u tanaču velikašah sidili, al mislimo da je magjarske državnike jedino Hrvatah izmirenje vodilo; a kad ji na jednom i drugom kraju prislušamo, ništa drugo već samo žalostne tužbe čujemo. Nepobitni dokaz da Hrvati nisu izmireni. Ipak nagodba je sklopljena, dakle jel to mora biti : da ju nisi pravi Hrvati na onaj bili List napisali, ili štoje napisano nije po pravu ujamčenom izvedeno. A kako rekomo : magjarskim državnikom nije moglo to na umu i u volji stajat : da nagodba bude kako tako napisana, već da po nagodbi bude sva Hrvatska zadovoljena, donle nije s Magjarskom sljubljena. A ako nije srcem i dušom sjeđinjena, pitamo što će nam nagodba koristiti?

Razboriti državnici, nisu spekulanti, kojimaje dosta jedno pismo u rukuh držati, skojim se mogu prid sudiom, da se neokrive opravdati, državnik, jel mora znati razpolagati silom, kojaće sve protivštine satrti, ili pouzdanost steći. Na onu mislim da magjarski državnici neće računati, a ovu da ni su zadobili, toće oma uviditi : ako će se s Hrvati u neposridno doticanje upuštati. Razboriti državnik, u svoje osnove mora u račun uzimati, ne samo da se može koji uvriedjeni narod oružem opirati, već da u slučaju pogibeli, o izpunenju svoje patriotičke dužnosti može manjkati; pa će ne naknadljivu štetu proizvodovati.

Netreba se dat varati, s takih izvištaji kaki su o magjarskoj carskom upraviteljstvu u svoje vrime podnašani. Taki su istom kadri, Magentu i Sadovu porodit. Pogledajmo u one Listove : koji narodnim duhom, i čuvstvom odjekuju, pa će mo se osvidočiti : da ogorčanost od dana do dana raste. Vrieme je dakle da se dostojamo za uzroke zapitat, jel onaki članci, košto smo nikiđan jedan primer u „Reformu“ čitali, neda se ova izkoreniti, već akoje mržnja tinjala, takima se u plamen probudjiva. Mi od naših državnika to želimo : da se magjarska prije svega u svojih nutarnjah učvrsti, a o tom donle dok se narodnosti neumire, može ko sanjati, al razboriti državnik neće za istinu držati. Nemojmo slušati na onake nimce : kakih je jedan onomadne htio da uvieri magjare : da tu nije pitanja narodnog — nimci nastavljaju carstvo, koje će za magjarsku tako pogibeljivo biti, košto je već takim rusko postalo.

Nimcu i Rusu će mo vrlo na ruku ići, akoće ovde magjari i narodnosti u koštac stati, ništa jim lakše neće biti, već bratinski se vrhu nas podieliti. Magjarski državnici su uvijek za nesriću svoje domovine smatrali : što su austriiski državnici austriu u nimačko kolo upregli, treba jim dakle dobro paziti : da se za kola velike nimačke nehvaćaju, već oči svoje na istok i jug svrnu. Tu

je prostor umnog dilovanja magjarske, koje nemože drugi temelj imati — nego jedino rumunjanstvo sjeverno i južno slavianstvo. velika politička pogriška bi bila : ako bi se na jugu na Taliane oslonjali, austrijski državnici su nam i o tom dobar primer ostavili, južni Tyrolci ništa toplije ne žele : već da se Talianskoj ujedine, mislimo da u grudni onih na južnom primorju — neće drugo srce kucati.

Magjaru ako želi svoju domovinu učvrstiti, osigurati, treba znati da Rumuna i slaviana mora pobratiti, ako to njegovi državnici neumili budu, onda će moći donikle plivati, al je sigurno da će magjarska sa svi narodi prije ili posle u more nimačko ili rusko utoniti.

Dva naroda nemogu muževi prid narodom izmrženi, pravo ili nepravo toje svejedno, već ljudi po narodu obgrljeni izmirivat. Ko se sad na silu oslonja, taj silu podhranjiva, koja ako naraste, neznamo neće biti od naše snažnija. Mi to mislimo da valja svakom narodu svoju čast i poštenje dati, da se trieba s onima muževima koji njevu pouzdanost posiduju, i s njevim jezikom razgovarati, pa će mo sigurno do željnog uspjeva dospiti, što ako neupotribovali, već na izrodice se oslonjali budemo, na toliko će mo jedan na drugog izmrzniti : da nas pogibel neće svakog na svojem miestu naći, pa će domovina propasti, al sigurno i magjara i narodnosti zakopati.

DOMAĆI POSLOVI.

Placetum Kraljevsko Dovoljenje.

Znači toliko, ko da katolikom nije slobodno drugo pismo od Pape primiti, ili Njemu poslati, već istom ono : koje je prije kraljevskim dovoljenjem obilježeno. — O tom smo već naša mnijenje u 22. br. Bunj. i Sok. Nov. 158 Str. obširno izrazili. Sad se moramo obazriti na izjavu g. Beusta zajedničkog vanjskog ministra. On u svojem Dopisu od 30. Srp. 1870. priko Plemića Palomba Svetoj Stolici rimskoj očituje : da je Austria onaj ukaz — kojim je 1855. god. 5. Stud. konkordat, t. j. ugovor s rimskim Papom sklopljen, u zakonik uveden, natrag povukla. Među razlozi za najvažniji smatra se okolnost : što je papalska nepogrišljivost izrečena, buduć je stim sva papalska vlast promijenjena. Ovo se nas nebi ticalo — da se u istom Dopisu Magjarska nenapominje. O kojoj g. Kancelar biliži : da se ona sa svim u drugičii odnošajih nalazi buduć konkordat, nebišvi u saboru primljen, istu neveže : (dakle austriu ipak veže, što su dosad državnici baš iz navedena uzroka nijekali). Kada se o stvari crkveni pomišane naravi, t. j. duševni i materialni razgovaramo, valja zabilježiti : da su to stvari koje su po Svećenstvu i drugi virni u zajedničtvu obavljane. A poklem tja do Lutheranstva po svoj Europi jedna je vira vladala, nije moglo drugičie biti, već da su se sve ove u saboru razpravljale, jel tamo se kraljevstvo s plemstvom doticalo, koje dvie vlasti su do najnoviege vrimenta sve narodne poslove rukovodile.

Nije dakle slobodno zaboraviti : da je to jedini uzrok : što su i crkvene pomišane naravi stvari na saboru razpravljane. Al poklem su Pape u ono doba — kada je Sveti Stipan za kralja okrunjen, više vlasti što je prije

narod ukupno sa svećenstvom uživao, svojoj stolici privukli; kada su pak uviedili : da sve iz daleka posebno nemogu obavljati, nikoje su na kraljeve kano povlastice natrag prineli. Tim načinom je i naš Sv. Stipan — buduć je velike zasluge za crkvu steko, apoštolskim postao. Povlastice te već po naravi svojoj su dvolične, jednim gledaju Papu, a drugim narod — u ono se narod nije mogo upletjat, jel toje kraljevsko svojstvo bilo.

Al na koliko su ove povlastice u narodni život uticale, nikad nije zapustio, svoj zakoniti upliv saborskim načinom očitovat. Zato nam zakonik pokazuje : da je saborski označivao, kaki treba da budu Biskupi i Svećenici. I dok je ova jedinstvo obstojala, donle je ovako obhadjanje svoje zakonito lice zadržalo; al od kad je ova pobunjena, i narod na više vjerozakonah razdiljen, ništa nije tako smišno : već na sabor se pozivat u crkveni stvarih i to jedino katolički. Nemislimo da bi se našao po svem svijetu taki državnik : koji bi smio dokazivat : da ovako pravo mah kojem saboru još i sad pripada : jel dosta bi bilo to jedino zaključit, da bude prid svim svitom podpuno očitovano : da mi ni pojma o slobodi svistnoj neposidujemo : jel di o stvari moje vire ima vlast razpolagati Kalvin i Lutheran, tamo sam ja katolik u rukuh i noguh sponam uvezan.

Dakle s ovog gledišta nećemo da o Konkordatu ni jednu rič gubimo — jel to je tako očevidna stvar : da koji je još nije shvatio, dokazuje : da se o slobodi još nikad nije mislio — u našem doba — ma kakva crkvena stvar jedino se pristavlja saboru radi kraljevskog nadzireljskog prava. Radi čega triba mu sve odnošaje svoji podanikah poznavat, i ako je što drugo, to ako nebi bilo pravu savjestnom protivno toje sigurno suvišno. Ni su državnici još do ove bistroće pojma slobode došli? to je sigurno da moraju tamo dospiti. Onda će oma uviditi : da već uvadjanje u zakonik savjestno pravo vridja, jel ako posidujem vlast što u zakon uvesti, to moram istu posidovat, i nevesti, pa ako bi moja viera o tom zavisila, onda bi njezina sloboda veoma onoj u Turskoj spodobna bila. Taj konkordat ako nije katolikom u ugarskoj što god odno, sigurno ništa nije doneo, buduć smo mi katolici podpunu slobodu po ustavnosti uživali, i u čemu je bila ova uzuzena, to nisu zakoni, već nezakoniti ukazi uzrokovali. Nimalo nam dakle nije brige o tom konkordatu. S tim manje, što naši Biskupi niti su ga sklapali, niti ga primali, akoje tamo i vamo uveden, to je ukazno počinjeno, štoje po oživotvorenju ustavne slobode sve pristalo — ugarska crkva uvik ga mora smatrati, kano živu ranu svoje narodne slobode, kojuje u zakonu osigurano imala; ona od Austrie nije ni prije ni posli ništa primala, i što je primila to je 1861. godine sve dragovoljno povratila. — Neka se dakle Austrianci ogradju ju proti konkordata kakojim drago — nama je dosta pozivati se na našu ustavnu slobodu, kojom mislimo da ćemo naj sigurnie i proti Placetuma ogradjeni biti. Jel o tom smo uviereni : da će naši ministari što prije saprat kaljavinu sa svojeg lica, s kojom ji g. Beust nehotice zamazao : kad je u pomenutom Dopisu svoj Europi označio : da će se Magjarska proti nezakonita papalska upliva s Placetumom ograditi — Drugičie ostala bi na magjarskoj ljaga : da katoličku crkvu želi poniziti, i da njezini zakoni — ne dišu duhom današnje slobodoumnosti ko oni u Austrii, koja Placetum zato neuvadja, jel neće da na svoje zakone biligu neliberalnosti nameće.

KUĆNI POSLOVI.

* **Subotica 12. Kolov.** Danas je svit upro oči svoje na dvi velesile, naime Francusku i Prusku, koje su prija dvi nedilje zavojštile, i ova posljednja za to kratko vrime čuda počinila — a sad joj je meta sama pristolnica francuske Paris, pa veli ona : neće se prija smiriti ili mir pokušavati učiniti, dok u Paris neudje! dali, će ovo postignuti još se nezna, kao ni to, hoćeduli ostale europske velesile dopustiti da kralj Vilhelmo „opijen slavom radosti pobeđe svoga oružja“ tira svoju volju po čefu — do krajnosti — ilićedu postaviti granice priko kojih dalje prići ne će smiti? to idemo da vidimo. Ali svakako, ako se strani dvorovi u ovu zadjevicu sa posrđovanjem ne umišaju, to pristaju nam veliki događaji, koji će du ne samo Europu, već i Ameriku i Aziju duboko potresti, kojom prilikom će bez sumnje i „istočno pitanje na rišenje doći“ a toga pitanja će mo mi morati biti avantgarda (prednja četa) priko kojih će sjever na jug marširati — pa ako baš utome slučaju Austro-Ugarska monarhija i mogla bude sjever (Prusku) (ili Rusku) suzbiti — to neće drugi smiti ovu i ovaku udesnu priliku propustiti, a da Turke iz Europe ne protira, i time kršćanstvo od ne kršćanina oprosti. Ovo sve ako se odmah tako i nedesi, moraće opet skorim ovim processom (putem) prići.

Iz ovoga ciloga tilismo to da dokažemo : ako se za ovaj par — mah — i do mira dodje, to ovaj dugo neće potrajati, i opet će do novog rata doći — a u tome slučaju naravno da će rani cina velika biti, i pored svega toga što nas je Bog za ovu godinu dobrim plodom blagosovio, da će mo obilat plod imati i naše košove, jame i tavane puno rane napuniti moći, od kudaćemo mlogo novaca dobivati, i za to neka se niko ne trza, i ne čudi ako za jedno vrime cina rani dobrim padne, kao što je to na prošloj pijaci našoj taj slučaj bijo, da će, i na dalje na time ostati, jer skorim će novoga okršaja biti.

NOVOSTI.

— **Nadbiskup zagrebački** Njegova Preuzvišenost, g. Mihalović po visti „Narodni Novina“ na ulazu u prvostolnu crkvu medju ostalim izjavam i ovoje reko. Kunem se Bogu pod vrati ove crkve, da ću izdržavati i braniti zemlje ove slobodu, prava, autonomiju i celokupnost, da se od nje ništa neodkine, izdahnuo prije, nego bi ma ista škodljiva učinio za ovu zemlju.

— **U bitki kod Metz**a takoje bila poražena pruska vojska da nisu mogli ni ranjene skupiti — kukavci moralisu prinoćiti na bojnem polju.

— **Skupština liekarah**, i prirodno (naravo) iztražnikah, koja je bila za ovu godinu u grad Arad naslovljena — s bog nepogodni ratnog vriemena okolnosti, na došastju godinu je odgodjena.

— **U „Sz. E.“** pišu da će se katolički u magjarskoj avtonomični kongres na 26. dana Rujna sazvati.

— **Ovog miseca prvog** dana u Daražu (u Baranji) osikla se četiri vola, i na jedan kameniti krst nasrnili s koli zajedno, i to tako jadno: da se krst oma srušio i jednog vola ubio. Probitačno bi bilo ovake nuz drum umištjene križove ograditi, i tako svete stvari od oskvernuća sačuvati.

V I L A J E T.

Francuska. Krajna livica svaki čas se napreže, svu vlast iz rukuh ministeriuma iztrgnuti, da s tom ovlada parlament, vrhu kojeg bi se ona — pomoću ulički buntovnikah uspela, u narodu gradjanski rat podpalila, i obranu Parisa onemoćila. Taki zastupnici ko Piccard, koji privatna pisma izkupljenom puku na sokaku štiju, mržnjom proti Napoleona zaslipljeni nevide : da slabe mišice svojih hrabrih vojnikah, koji krv potokom prolivaju da nemcu put u Paris pripiče. Gambetta, Jules Favre, i Piccard — mal ako nepokažu da većma mrze Napoleona, no što vole svoju otačbinu, da jim strast nije toli uzkipila, uvidili bi : da je za ovaj čas sudbina naroda privezana sudbini Napoleonovoj, ako ovaj pane, dugo se neće ni Francuska uzdignuti. Nikoji ljudi misle : da tajna slobode sastoji u promini gospodara.

Paris utvrđivaju, i gotovštinu izkupljaju uvozom jistbinske imovine onih gradjanah: koji iz okoliša u Paris svoje i sebe shranjivaju. Istina da se gotovština ovim načinom spori, al može Parisu baš ko jednom Jerosolymu na škodu biti, što se i okolišno pučanstvo u njegov priliva, jel s tim nesamo razte broj braniteljah, već i trošiocah.

O bitki 16. Kolovoza održanoj medju Metz i Verdunom teškoje na čistac izaći, službene visti obe strane — pobjedu sebi prisvajaju — Prusi kažu da su Francuse Metz u pritirali, a ovi tvrde : da su svoja mista zadržali. Da je krvava priko cilog dana vodjena borba, ondud se vidi : što su prusi i rezervu, a Francusi i Carsku Gardu u vatru uveli — obe visti očituju : da su mnogi vojnici poginuli, Umrli su pruski generali — Döring i Wedel a ranjeni Rauch i Greuter-Pruse je vodio Princ Fridrik Karla i general Steinmezc, a Francuse maršal Bazaine Takodjer javljaju, da su 17. Kolov. u Gravelottu se borili, di bi Francusi — uz veliki gubitak nadvladali. Iz Brüssela od 18. Kolov. šalju vist : da je Prus kod Longueville pobijen — gdiessu Manteufel i Goltz generalah sbori natrag odbijeni.

Štrasbourg nimci od svake strane topovi napadaju.

Berlinska viest — označiva : da je Princ Fridrik Karla — Francuskog Maršala Bazaina stisko uz tvrdjavu Metz, odkud se sad nemože izbaviti, dočim pruski kraljević vodi svoju vojsku proti utvrđenom Chalonskom taboru, a po noviem glasu Parisu, vira donle će biti pristegnuta — dok se ova viest, i s Francuske ne potvrdi strane.

Nimci se nadali da će u Elzasu, prijatelje naći : al kako sami odaju, Elsassci su Francusko srce stekli, Prusi akoće da blaguju moraju starešine mistne silovat : da jila prije kušaju — a sad konjanike od armadie šalju natrag u Elsas — na obranu gotovštine, koja se za Armadiom iz nimačke nosi, Francusi se čoporaju rukom oružanom pa nimce napadaju. Da jim puk nije baš prijazan i to pokaziva ; što nimci sela robe pale, i što stoke nadju to odtiraju, a da baš i žepove pošteni ljudi procunjavu, to svidoeće dva novinara od novinah Gaulois i Figaro, koji su gotovo u sried vatre kod Vörtha s jednog torna borbu gledali : kao špione ufatili, i novce koje su jim iz žepa izvadili, ni onda nisu povratili, kad su po kraljeviću odpuštani. U ratu biva : da koga ma za zašto okrive tog striljavu, tako su već i jednog katoličkog popa na oči gled Pont — a Mousson grada umrtvili — potvorivši na njegov da je puk proti nimacah bunio.

Ovom broju je nadostavljen jedan nadometak.

O
najliep
isko da
posid S
Vilim
Talian
granice
zemlje
će se
Premo
lom u
s Fra
vrhu

glavi
već i
svite
mor:
saku
se u

cus:
ski
Fra
jen
Ho
bi
ne
pr
m
no
ta
k
o

l
s
c

Nadometak 24-om Broju Bunjevački i šokački Novina.

Od Talianah pišu da su s Prusih glede politike u najliepšem sporazumljenju — Papa je prvo od Vilima isko da može radi mira posredovati, drugo da mu Vilim posid Svetog petra silom pruske osigura; nu nijedno nije Vilim primio — dakle netrieba dvojiti: da će ono 60,000 Talianah, koji su se pod generalom Kadorna na rimske granice krenuli, kako pišu oko 20. Kolov. i na rimske zemlje stupiti, a ondud da se zaguši rimski ustanak, koji će se sigurno pripravit, i u Rim unići pa se tamo okučit: Premda ministarstvo proti napadanja livice, koja bi silom u Rim stupiti želila, brani Septembersku Conventiu s Francusom sklopljenu, po kojom je Talian obvezan: da vrhu Papalske nezavisnosti bdije.

Teška vriemena nastaju na sidu sveg krštjanluka glavu, nu zasad nemislmo da će ga veće zlo napasti: veće što će mu Tiber za granicu, i Vatikan za prostor sve svitovne vlasti odljučiti. Pitanja druga o kraju rata moraju se riješiti, a oni Biskupi — koji su još i sad tamo sakupljeni, vidiće: da je najskrajnje vrieme prispilo: da se u miru kući svojoj povrate.

G. Bismark nije zadovoljan što s topovi bije Francuse već ji još i diplomatskim perom nazlaba, Španjulski ministar sad je našo ugodno vrieme napadati na Francusku, neka izjavi da nije istina: što je prije tvrdjeno: da je Španjulska sa Pruskom vladom, već istom sa Hohenzollernom radi priestolja se razgovarala. Al dobro bi bilo tom g. Primu Maršalu zabilježiti: da Francusi neće pod sabljama pruskima izginuti, i da nitko ljutji neprijatelj, i možnii prijatelj Španjulskoj od Francusa nemože biti. A prusi su vrlo daleko i germanska krv se nepriliva tim redom po žilama — ko latinska, mal ako se taliani i španjulci nepokaju, što su uz svojeg dušmana, koji je toli viekovah nad njimi gospodovao pristali, da se oslabi francus — koji bi ji braniti mogao.

Austria sazvalaje pokrainske Sabore na 20. Kolov. koji će se izabravši reihsratske poklisare, oma odgoditi, a Dalmatinski sabor otvoriće se 25. Kolov. jel misle: da će donle Taliane sa slovinci u sporazumljenje dovesti.

Mazzinija tog starog buntovnika, koji već priko 30 godina sije bujno sime pobune, u gradu Palermu su uhvatili. — Na interpellatiu g. Bertani izjavlja ministarstvo: da snjime starosti njegovoj pristojno obhadjaju.

Kake je naravi Ruska neutralnost dokazuje pismo „Neu. Preus. Zeit.“ novinam iz Petrograda pisano: u kojem se očituje: da je ondašnjem Francuskom Poslaniku g. Fleury izjavljeno: da će Ruska mirna ostati: ako Francuska neće pitanje Poljske uzbuditi. Toje poslanik svečano obećao: al premda Ruska Napoleonu neviruje: — Zato je sabrala u logor 250,000 vojnika oružani, i na put pripravljeni, koji se svaki čas mogu na Prusku ili Austrijsku granicu prineti. Radi toga dvostrukom marljivostju radise na oni gvozdeni putovi, koji Pruskoj i Austriji vode, da se dvostruke šine umicste, vidise da su u Rusie dva lica, mrko Austriji, a prijazno Pruskoj okrenjeno.

TRGOVINA I OBRTNOST.

Francusko ministarstvo dobiloje punomoć 1000 miliuna franka zajam sklopiti, a Banka je ovlaštjena 1.800.000,000 ciduljah izdati, koje se imaju u prometu društvenim kao gotov novac smatrati.

I poklem u tako žestokom ratu nitko nije kadar

svoje kućne poslove vršiti, postaro se parlamenat i za dužnike, odrediv: da one mjenice kojima bi rok medju 11. Kolov. i 11. Rujnom iztekao, nije slobodno do ovog dneva zakonitom silom utiravat, dakle dobilis 30 dnevnih odušak.

Cinjenik Peštanski 19. Kolov. Rat traje, a u ratu pate ne samo nauci, već zapinje i trgovina, u Francusku priče nimačke čete uvoz, a iz Nimačke nedadu izvoziti francuske gallie, koje su morske obale obsile uslid toga je cina žita s 25—30 nov. raži 15 nov. pala, ječma nedonose — za mistnu potrebu platjalisu 2 fr. 30—35 nov. 72 fnt., zob takodjer za potroš 2 fr. 15—20 nov. a za jesen 2 fr. 3—5 nov. u Gjuru, kokuruz na izteku 5 nov. skuplji, gorušica drži cinu kohlrepca 14³/₈—14¹/₂ fr. Banatska 13³/₄—14 fr.

N A Š A Č I T A O N I C A.

GAZDALUK.

Zašto u Bačkoj samo Švabi siju konaplju?

Koštoje čoviku takoje i cilom narodu prirodno: da jedan ovu, a drugi onu struku gazdaluka omiluje. Slavian veoma rada ima svakojaku živinu, al svrhu svega ovcu, dok ovu može odgajat, donle se neboj za njeg, mah ga kaka nevolja pritisla izkopeljaće se, al kakoje počo na konjma orati, i pristao ovce muzti, taki je ko bilina mrazom opaljena. Nu mi nećemo ovaj priklon da pobijamo, jel što čovik miluje, to umi i najumitnie čuvat i odhranjivat. U čem se nalazi glede ove struke po sadanji okolnosti pogriška, to će mo drugom prigodom razvijati, sad nam je volja o konaplji pisati. Slavian misli: da švabo zato istom konaplju sije, jel u svakdanjoj hodići, košto reče jednoč moj prijatelj nije kicoš, već je zadovoljan s debelim, i ne baš ubiljenim platnom od kojeg gaće kakose peru, i prije nego što se poderu, dostignu bilost bunjevački gaćah, počem se još većma osvidočava: da što se suvišno bili, to se i slabi. A on misli: ako su gaće što i crne, samo neka su jake. Dočim slavian od stida nebi smio prid svit izići, ako gaće nisu dosta bile i široke.

Šta bi druge žene od njegove supruge sudile. A on tako miluje svoju ženu: da to nipošto nebi znao otrpiti, da s njegovom suprugom komšinice svoj jezik kaljaju. Ni to dakle nije krivo: što slaviani kudilju siju samo što sad opet nije dosta kod kudiljne sitve, samo košulje pridočima držati. Al o tom će mo opet na drugom mistu se razgovarati. Za sad bi zadovoljni bili: ako bi znali: naši slavianah pozornost na konaplju obratiti. Švaboje mudar, pa kako se u politici po duhu vitra okreće, i košto srce svoje nevezje Rusu ili Prusu, već onog grli — komu više koristi obećaje, tako on ni ruke svoje ne veže jednoj živini, ili bilini već gleda šta će po njeg u mistu gdi pribiva koristnie biti, i više novacah izdati, to odgojava i to sije. Bačka konaplja, već je od davna kod užarah i mornarah poznata; zato je svake godine traže i kupuju, i s malom iznimkom uvik uz taku cinu: da ako ne trostruko, a ono sigurno dvostruko više hasne gazdi donese, nego ono čisto žito, koje je golub izbiro. To se svake godine ponavlja prid očima Bunjevca Srba i Šokca, pa se još ni jedan nije odljučio, da pokuša konaplju sijati. Iz okoliša zomborskog na 4—5 satih daljine dolaze švabi na zemlje zomborske, te po skupe novce u zakup uzi-

maju, čemu se zomborski bunjevci i Srbi naravno raduju, nepazeć: da švabo nosi veliku hasnu snjevih zemaljah, i posli dolazi, pa u njevim hataru zemlje kupuje: no naravno k tomu se bunjevci i Srbi neraduju. Al zato ipak ostaju uz kudilju, uz široke i bile gaće, i crni ječmeni i kokuruzni kruh, dok švabo jide od čistog žita kruh, hranise govedjinom, i na uske gaće oblači suknene haljine, pa pogadja bunjevce i magjare za sluge da mu konaplju rade. Bog nije dao čoviku zato pameti: da je nuz vitar pušta, ko tvorinar paru, kad mu se što u kazanu potare, već da snjome razmatramo, šta je danas potribno i koristno: i to da proizvodimo, jel možda danas nije tako koristna vuna, premda joj štogod cina skočila ko konaplja. Žito se na sve strane sije, i manjom većom razlikom dobro radja, cina muje onda velika: kad gdigod godina posrne, al konaplju neradja za užara i mornara pogodnu svaka zemlja. Nu kad je naša bačka zemlja tako srićna, daje bujno radja, zašto ostavljamo svu korist samomu švabu, kad bi mogli i mi slaviani taki višti biti, žene nemojmo kriviti, jel slavianske su gotove i konaplju tako — ko i kudilju raditi.

Naše mile cure molim za pozornost.

Sz.-István, 27. Srpnja. Danas meni sutra tebi, kaže poslovica; a sv. evangjelje veli: s kojom mirom vi uzmirili budete, s istom će se i vama admirirati. — Bi dosad i dvojio o istini ovi riči, kako da dvojim sad, kad se je kao očevidno na meni istom osvidočila? Napadao sam druge, napadaju evo i mene drugi; ali, šta ja izreko? — napadao sam? dakle ću zar to što o meni kažu i sam pripoznati? O ne. Ta to je samo ukor; il jeli to posvidočito? — Zato drage i mile moje bunjevke, samo donle mi dajte malo pardona, dok bi se proti ovom ukoru prid vami malo oprao, pak onda nemarim ako ću i umrt, samo nek ne umrem onako ocrnjen, kao što su me u vašima očima načinili.

Nu najpre bi mi tribalo znati, tko me tako ukorava, tko baca ljagu ukoritim natrag med oči, tko neće da viruje, da bi se mi tužni prid Bogom i ljudma još i opravdat mogli? to na friško pogodit nemožem. — — — Ha! hvala milom Bogu, gotovo je. Premda mu imena ni podpisa nigdi nevidim, sićam se da je to naš gradski kapetan; jer tko bi se drugi mogao stim osvetjivat, da će divojačke napadače odbiti iz tvrdjave svoje, nego Onaj, komu je uprava tvrdjave i rukovodjenje njenog čuvanja u vlasti.

Ej kako me je strašno smeo; nije to uzalud, što vojvode i vojni upravitelji na štulu razgledaju vojsku i stanište vojske, uslied čega tuštaput i iz istog staništa kao prorokovat znadu, šta se zbiti može. Tako u malom promaši, što se neobistini i prorokovanje našega Vridnog gradskog kapetana; malo što Krunoslav neuteče da se više i neukaže, pak eto ti onda po njemu sramote, sav bi svit rekao: odvijali su ga. A šta mislite, valjda se je on od topova — ili od divčikah poplašio? O ne. Ta više put su već pucali na njega, istina ne iz tvrdjave, nego na ravnom polju, ali on metnuvši ruku na srdce svoje spogledom u nebo — odkud jedino čeka pobjedu dobroj odluki i nastajanju svomu — oduševljen je stao vazda; nego se je pripao od istog Zapovidnika tvrdjave, od Njegove pritrnje i potvore. — Gledaj samo, odkud beda na njega! No al i umi taj mušteriju vojevanja, pa je baš na najslabljeg najvećma navalio; jel' to, ili zar drugo mislio? to jest: da sam — možebit — ja najveći, pak

na mene najviše može stati. — Zaisto srićni divojaka, koje takog branitelja i zaštitnika imaju!

A kako da se i nepripadnem ja jedan priprost vojnik, kad se najveći naš častnik tako oštro grozi na me, pak se još priti, da će me ne samo iz tvrdjave izvijat, nego baš u ruke takoj nemiljoj, svakojakim oružanoj vojski pridat, koja se možebit nebi htela s tim zadostit, što bi mi tilo ubila, već bi gledala da mi i dušu ubije. — Dakle nije tako?

Nu dositio sam se i ja šta da činim, pade mi na pamet ta regula, da se kod vojnika nije slobodno povući, nego ma da je do oblaka koji ga kunira, u oči mu valja gledat; a najposli posluži mi i srića, koja je za boj tako veoma potribna — javi mi se jedan dobar uvietnik-prijatelj, koji se već i unapridak nad pobjedom s ju ju ju... raduje; (možebit i on misli: danas meni, sutra tebi); na mejdan dakle Krunoslave, da vidiš šta je!?

Nemojte misliti ipak da je ovo šala, ta to je već davno pisano — da sve što je pisano, jeste, — tako se i ovo na svih nas obću korist piše.

Hudne li sriće moje! Ta kad već naminu moju za napadanje krste, zašto mi bar tolike neprijatelje pripravljaju? jesam li ja spominjo Šokice, Bošnjakinje i Srbkinje? pa i nje proti meni draže; pak ni to dosta nije, već još i grke i dućandžije bunu na me, dobro kad ne podbadaju još i krojače, te onda vojska nebi bila jedan-put jedan, nego dvaput dva. Pak jesam li ja navisćivao rata? Ja sam samo vikao Zvonimira, da on u suprot značaju imena svoga zazvoni na boj; no al nije proti divojkama, nego proti pritiranoj modi. Vidi se, da makar su u vojevanju i višti, još neznadu tako katekizam kao ja; gdi to stoji, da nije slobodno mrzit na osobu, ako joj na pogriške mrzimo; ta kakva je to logika, kakvo li to mudroslovje, iz kojeg se tako mudruje, da sam ja s ratom na modu i divojkam rata navistio?

A ta moda drage moje bunjevke! — k vami ću se sad upravo okreniti, jer tako mi se čini, da sam vas na novo uvridio, kad sam se evo nehotice izustio, što možebit dosad niste opazili, to jest: da sam samo vas okrivljivao; nemojte misliti: no taj je svu svoju silu, koju su nam prijatelji na više strana porazkomadat hotili — usridotočio, pak s njom na nas same navalio. Strpite se i utišite malo, kad vam razložim sve okolnosti moje, uvidit ćete i sami, na koliko ja vas cinim, i da se duša moja vazda s vami zabavlja, no nije ni čudo; ta vi ste zenica oku plemenata našega, vi ste sladka nada svakog našeg rodoljuba; ta ako se s njihovim nastojanjem štogod dobra posije i zametne, nitko drugi nego vi ćete najveću hasnu uzeti od toga, ako samo uzhtignete. — Dakle — ta moda, moje mile i drage! to vam i opet na novo kažem — to je jedna prava i velika napast u našem rodu. Smislite samo, ima medju nami takovi, koje je g. Bog s kakvomgod manom nadario, koju svakud sa sobom nosit moramo, pak ako nam je na čelu, obrazu, ili na takom mistu gdi svakom lahko u oči dojde; kako nas ta mana veoma raztuživa, kako bi se veoma rado prostili nje da možemo, al g. Bog tako ju je dao, da je se prostit nemožemo; nu namisto toga dao nam je za naknadu dobra čuvetva, kakvi dobar nagon, s kojim nastojimo po kakvoj dobroj kriposti onu našu manu popraviti; tko zna, možebit s otom kripostjom više koristimo sebi i svemu ljudstvu, nego da smo brez mane deset put lipši i ugledniji. Takva je vidite mana i moda, koju naše pleme svakud sa sobom nosi i po priveilikom gizdanju baš sebi na čelo meće, te tako svako vidi pa nas i prezira, grdi i ruga nam se sbog nje. Nu ovo

nije taka mana, koja bi baš prilipljena bila za nas, možemo ju stresti sa sebe, a poradi plemeniti svojstva, s kojimi je Vičnji Bog pleme naše narešio, možemo tu scinjenu lipotu, koju smo s modom svukli, koja nije drugo nego ista mana, o kojoj govorimo — s kakvima drugima lipotama — t. j. kripostima zaminit, te nas neće stoga ni prezirat nitko, a osim tog i sebi i ljudstvu koristit ćemo stime. Da kako se to izvršit može? na to čuju vas naučiti ove novine, ako jih štimate i kao što zaslužuju — za svog dobrohotnog prijatelja pripoznavat stanete. Nemojte misliti: ta lahko je reći il napisat, al valja pokazati. Uviravam vas ljubljene moje, da ovaj list sve taki ljudi pišu, koji su se prihvatili i kod svoje kuće onog pravila: ako želiš da se obće stanje popravi, počmi na sam sebi popravljati. Oni čuju vam dakle o svačemu praktičan nauk i savet davati; jer već i dovde koliki lipi stvari biaše u njemu, a to je samo kap iz neizmarnog mora prama onom, što će se još u njemu priobćiti, ako mu g. Bog neukrati, a dobri bunjevci i šokci podpomo-gnu obstanak; samo nastojte, da ga štijete, i da što u njemu dobra naučite i u svoj život uvedete.

Zato drage moje — kolo bunjevački divah, nemojte se groziti na me, koji vas takodjer za zenicu oka svoga imam, — što sam vas onomadne — kao što vam vaš prijatelj zaštitnik kaže — napadao; nego smislite samo kako vam dobro padne, kad kakogod u hitnosti po nesrići naopako povežete maramu, ili vam se lipe pletenice smaknu, ili vam se štogod razveže, ili vam crni dud na biljanu košulju padne, jel vam se kakogod drugojačje okalja, a vi ova neopazite, — kako vam velim dobro padne, ako vam to tkogod prišapne, pak vi te neurednosti odma izpraviti možete; srditel' se na toga? ili ga za svog dobrotvora pripoznate pak mu još i zahvalite? — Tako vidite i ja sam samo prišapnut htio, da vam ništo nestoji dobro; pak jesam li ja kriv, što su drugi onda, kad sam mali prst pokazao — rekli, da sam njihovu ruku odgrizo?

Ali tome — da vam tu stvar prišapnem valjada je štogod i povoda dalo!? Upravo možem reći, da je i najprvo ona gorljiva ljubav, koju u svoji grudi prama rodu svomu vazda nosim; drugo pak žalostne okolnosti, koje nam svaki dan potvrđuju ono izkustvo, da je strast gizdanja zaredila trapit blagostanje naši obiteljih.

Ili zar može tkogod brez sažalenja gledat, gdi jedan bunjevački domaćin, koji je kod dućandžije za drugog do 20—30 frti dobar stajao, što mu se je u haljini iz dućana pozajmilo, pak nedavno zbog eškucije sa sam sebe skinut, od svoje dice i usti odvuć i duplovano izplatit mora? Hoćetel' da vam na ime kažem s kim se je to zbilo? Mogao bi, ali neću, jer onda znam da rata nebi promašio. A takovi i tomu prilični poslovah, dosta i dosta se dogodi.

Ili ako se kadgod gdigod mudri i naučni bunjevci i šokci sastanu, koji pravo ljube rod svoj, friško pridje njihov divan na tužbu proti opasnom gizdanju, te ostanel' i jedan, koji što jasnije nebi izjavio tu želju svoju, s kojom gorljivo želi, da se ta strast utamani u našem rodu?

Ili kad prilike imamo više sela, višeput projt i s njihovima stanovnicim u čemogod občiti, njihova stanja, njihove okolnosti i običaje vižbati i promatrati, pak kad vidimo, da gdi se manje gizdaju, tu su lipši konji, urednije i punije kuće, lipša hrana u polju, manje prokletstva u selu: koji je to bunjevac ili šokac, koji med ovakog izkustva nebi htio i želio u košnicu plemena svoga prineti?

Ili kad vidi čovik taku priliku, kakva se i u 18. broju ovi Novinah kaziva, da švabo ima odkud svoju dicu zahoditi za škulanje, a mi i u toj struki natrag ostajemo; pak još nuz to opazimo, dabi onom bunjevačkom ditetu sva haljina mogla izajti iz jednog prusluka, ili jedne marame njegove starije sele: kako da nezaželimo taj izgred u našem puku popraviti?

Drage sele moje! znam da ste jurve i vi opazili, a vaše nane još većina, kako nas ostali puci preziraju, pod ništo drže; a zašto? nizašto drugo, nego što je u nas najmanje nauka, panas s toga još i ista naša učena braća zanemarivaju, to jest ona samo, kojima u grudi ne stajuje ljubav roda svoga, inače bi i oni nastojali u toj struki pomoć nam izvidjati; a u drugoj struki nemamo se šta stidit ni ustručavat niodkoga. Ako nimac umi dobro zemlju uredjivat, ima taki razborni bunjevaca, koji ume još bolje, kad dakle opazite da u bunjevački roditeljah medju mlogima dicama ima ovde jedno slipo, ondi guravo, a onamo hromo i kljakavo, pa ipak to nijedno neide prosit, nego živi s ostalima zajedno, ili se hrani samo, šivenjem i drugim rukotvorom; kad nadalje opazite, da bunjevac ne stresa tako lahko svrata stare roditelje svoje, nit jih šalje u špital, kao što je to kod drugi narodah, da pored dva-tri — kao granatiri — sina, otac, mati, ipak od kuće do kuće prosjači, a čim se koje dite nakazno ukaže, već ga odpravljaju na tuđe pragove; kad opazite jošte, da je i našem plemenu u glavu g. Bog ulijo taku žeravicu bistre i razumne pameti, da se svagda ma skojim pukom uzporedit može; napokon kad vidite, da i kod nas ima mudri i pošteni, radeni i štedljivi, trizni i kripostni ljudih: kad velim sva ova vidite drage sele moje! to bi sve drugojačje bilo, kad bi se naša dica braća i sestrice škulali, kadbi se školom naobrazili; nebi nas onda prezirali ni za prazne džakove držali, poklem bi tada i mi upravo stajali. Zato, ako bi se ikoja našla, koja bi svojim gizdanjem uzroka zadala, da joj bratac ili sestrica u škulu neide, taku zaisto dostojno može svist korit i uznemirljivat s grihom, da je svoju familiju uštetila.

Eto to su i takovi uzroci, koji su mi povoda dali, da svu častnu gospodu pozovem — dapače, zamolim bunjevačke i šokačke učenjace: da bi se Oni domislili, s čim bi se toj našoj mani doskočit moglo, — a sad jih i opet na novo molim, nego sad tako primite, kano da polako govorim, jer ako tkogod čuje, bojim se da mi „neprobiju glavu kao tikvu.“

Ej da se otrcani perušakah i peračah nebojim, nebi više pisao, jer da vidite kako se pišuć znojim, i sami bi me požalili; nu ako pravo dadem vašemu branitelju, kad veli da niste tome koje čemu vi divojke krive, mislim da ćete me onda u milost primiti; neka dakle potvrdi Njegove riči ova pripovidka, koju vam ovdi mećem: Jednoć rakovi skupštinu držaše. Načelnik (predsidnik), jedan izkušan stari rak s ovakim govorom otvori vićanje: „Sav svit — veli — ruga nam se, da mi neidemo kao ostale životinje naprid, nego natrag; to, ma kako bilo, tako ostati nemože, moramo i mi naprid.“ Taj govor ostalim rakovom veliki klin udari u glavu, svi se izpričavaše da svoj prijašnji — stari običaj ostavit nemoguh, već da čuju i odsele kao što su i dosad; nu posli mlogog vićanja i razpravljanja dokončase: da stari do duše možu ostati pored prijašnjeg običaja svoga, al da mlade ma se kidalo ma pucalo — učit moraju da naprid idu. Razišavši se skupština, jedan od nje ozbiljna lica rak opomeni mladež kod svoje kuće, da odsele više ne probaju

